

# New resident drivers

An overview of New Zealand's road rules

**English** page 2

**Fijian** page 11 – **Vosa Vakaviti** tabana 11

**Samoan** page 22 – **Fa'asamoa** itūlau 22



Land Transport **NZ**  
Ikiki Whenua Aotearoa

# Ko ira na draiva era se qai lako vou mai

## Na veika raraba me baleta na lawa ni gaunisala e Niu Siladi

Ko nakita tiko mo na draiva e Niu Siladi? E duidui toka e so na lawa me baleta na draiva kei na i vakarau ni draiva eke, mai na kena lawa kei na i vakarau ni draiva mai na nomu vanua. E ratou qarava na Tabana ni Ovisa e Niu Siladi na kena vakamuri na lawa ni gaunisala, ka solia na i totogi kevaka e sega ni vakamuri na veilawa oqori. E bibi kina mo wilika vinaka na i vola dusidusi oqo ni bera ni ko tekivu draiva e Niu Siladi, me vukea na nomu draiva e na veigaunisala me kua ni vakavu leqa.

### Na laiseni ni draiva

**Factsheet  
56**



E dodonu mo taukena tiko na laiseni dina ka se bera ni cava na gauna ni kena yaga, me rawa ni ko qai draiva e Niu Siladi.

1. E rawa ni ko vakayagataka na laiseni mai na dua tani tale na vanua, ia e dina ka se bera ni cava na gauna ni kena yaga\*, se na i vola tara ni draiva e na veivanua e vuravura raraba, na International Driving Permit (IDP), me yabaki dua na kena dede.
2. Kevaka ko nakita tiko mo tiko e Niu Siladi me sivia e dua na yabaki, ka mo na draiva tale ga, e dodonu mo kerea na laiseni ni draiva e Niu Siladi e na gauna totolo duadua mai na gauna ko yaco mai kina. Qiria na talevoni sega ni saumi naba 0800 822 422, ka taroga kina na ka mo cakava me baleta na kere laiseni ni draiva.

\* Kevaka e sega ni volai tu e na vosa Vakavavalagi na nomu laiseni, e dodonu me tiko na nomu IDP, se me vakadewataki tu e na vosa Vakavavalagi na nomu laiseni, me rawa kina ni ratou wilika na Ovisa e Niu Siladi na veika matailalai e volai tu kina.

### Ni bera ni ko draiva

Ni bera ni ko draiva e Niu Siladi, kumuna vata na levu ni i tukutuku ko rawa ni kunea me baleta na lawa ni gaunisala kei na i vakarau ni draiva.

Sa vakatakilakilataki tu e na drokadroka e na i vola dusidusi oqo, na vanua taucoko ko na rawa ni kunea kina e so tale na i vakamacala matailalai:

**Na i Vakamacala** – E rawa ni laurai na i vakamacala matailalai e na vanua e tabaki kina e na komipiuta (website) e na [www.landtransport.govt.nz](http://www.landtransport.govt.nz).



**Na lawa ni gaunisala** – Na i vola e tabaki kina na lawa taucoko ni gaunisala e Niu Siladi, e volitaki tu e na levuna sitoa ni volitaki i vola. Na yacana na *The New Zealand Road Code*. Ia, na veilawa bibi sara ni gaunisala e rawani laurai e na [www.landtransport.govt.nz/roadcode/](http://www.landtransport.govt.nz/roadcode/)



E dau dredre sara toka na nodra vakamura na draiva era se qai lako vou mai ki Niu Siladi, na veilawa ni gaunisala kei na i vakarau ni draiva oqo: na draiva e na yasana i mawi, na i wavoki e loma ni gaunisala, na wawa me ra lako taumada e so tale na motoka, na curu yani ki na gaunisala levu era sa lako tiko kina na motoka, na nodra qarauni ko ira era taubale tiko kei ira era vodo basikeli, na veiveisau ni i yalayala ni totolo ni cici me vakayagataki, kei na vakelei ni motoka.

### **E bibi kina me vakamuri e tolu na i vakasala oqo:**

1. **Wilika na i vola dusidusi oqo** – me rawa kina ni ko kila vinaka na veika me baleta na lawa kei na i vakarau ni draiva.
2. **Mo pasidia mada** – kerea e dua sa matau vua na draiva e Niu Siladi, me draivataki iko wavoki ka vakamacalataka vei iko e so na lawa ni gaunisala kei na i vakarau ni draiva.
3. **E na i matai ni nomu draiva** – kerea e dua me nomu pasidia e na i matai ni gauna ko draiva kina, se saga mo vuli mai vua e dua e dau veivakavulici e na draiva. E tu tale ga e so na mataqali vuli draiva e na i vakatagedegede e toka e cake tale (me vaka na Street Talk kei na AA Defensive Driving), mo vulica kina na mataqali draiva me i tataqomaki mai na leqa ni ko draiva e Niu Siladi.

ME NANUMI TIKO: **Na beleti ni tataqomaki** – e dodonu mo dara tiko e na gauna taucoko sara na beleti ni tataqomaki, ka vaka kina ko ira yadua na nomu pasidia.

**Factsheet  
7 and 30**



E rawa ni ko totogi i lavo kevaka ko sega ni dara tiko na nomu beleti ni tataqomaki. E dodonu tale ga me ra dara tiko na gone era se bera ni yabaki lima, e dua na ka e veiganiti ka vakadonui

na kena vakayagataki me rawa ni vesuki ira toka (me vaka na i dabedabe ni motoka e nodra na gone, kei na vuqa tale).

## Me vakatau e na i tuvaki ni veika e wapoliti iko na i vakarau ni nomu draiva

E ka bibi sara me kua ni sivia na i yalayala e cake ni totolo e lavaki na nomu draiva (raica na i yalayala ni totolo ka tabaki koto oqo e ra – *Speed limits*). IA, e dodonu tale ga me vakatau na i vakarau ni nomu draiva e na i tuvaki ni veika e wapoliti iko.

**Road Code  
When  
conditions  
change**



Era rabailailai, veiveveyaki, cabe ka siro, e levu sara na gaunisala e Niu Siladi, ka na vakadredretaka na nomu raica na veika e tu mai liu. E so na gaunisala laqere ka levu na kedra kuvu, vakabibi e na taudaku ni veikoro lelevu. Ko na rawa tale ga ni sotava na nodra vakaosora na gaunisala na manumanu era tokitaki tiko.

E rawa ni vakavuna me dravidravia se ubia na gaunisala e na wai cevata na draki e na vula i batabata. E na dredre kina na nomu raica na motoka era lako tiko mai. E sega ni vou na kena dau veisau vakasauri na draki e Niu Siladi; e yaco sara tale ga e na vula i katakata. Veisautaka na i vakarau ni nomu draiva me veiganiti kei na i tuvaki ni veika ko sotava tiko, ka wili kina na lako vakamalua sobu – e daumaka cake me ia na lako vakamalua ka ca ni qai dua na leqa e na vuku ni lako vakatotolo. E dua na kena i vakaraitaki oqo. Kevaka ko lako tiko e na gaunisala e galala ka i yalayala e cake ni totolo na 100 na kilomita e na dua na aua, ia, e dravidravia na gaunisala ka kabukabua na vanua, draiva e na totolo e vakarauta ga, veitalia ke mani lailai sobu mai na totolo e rawa ni taurivaki.

E na veigauna taucoko sara, e dodonu me veiganiti kei na i tuvaki ni veika e wapoliti iko na totolo ni cici ni motoka me tarova na leqa e na rawa ni yaco.



E dodonu me kua ni vakavu leqa na kemudrau veiyawaki kei na motoka ko muria tiko. E i dusidusi yaga me 'rua na sekodi' na kemudrau veiyawaki:

- Raica tiko na motoka ko muria tiko e na gauna e lako sivita kina e dua na i vakatakilakila e gaunisala me vaka na vunika, se duru ni livaliva.
- Tovolea mo wiliwili mai na 'dua na vale, dua na sipi' ni bera ni ko lako sivita na i vakatakilakila vata ko ya. Kevaka e sega ni rawa, lako vakamalua sobu.

Kevaka e lailai sobu mai na i yalayala e cake ni totolo e lavaki na totolo ko lako tiko kina, ka ra via lako siviti iko e so na motoka era muri iko tiko, vakatikitiki e na gauna ko kila kina ni na sega ni vakavu leqa na nodra lako siviti iko.

Ni ko draiva e na bogi e na veivanua e sega ni rarama vinaka kina na cina ni gaunisala (me vaka na taudaku ni veikoro lelevu), vakawaqara na cina ni nomu motoka e na kena i serau levu duadua, ia, me kua e na gauna e lako tiko mai kina e matamu se muri iko tiko e dua na motoka. E tiko e na so na motoka na cina me baleta vakatabakidua na kabu. E dodonu me qai vakayagataki wale ga na cina oqo e na gauna e sega ni laurai rawa kina e dua na ka e gaunisala, ka me kua ni vakayagataki ni vinaka tu na draki.

## Draiva e na yasana i mawi

**Road Code  
Keeping left**



Kua ni guilecava ni ia na draiva e na yasana i mawi e Niu Siladi.

Kevaka sa matau vei iko na draiva e na yasana i matau, nanuma tiko mo cakava na veika oqo:

- rai vuki mai na tabamu i matau mo raica na motoka e muri iko tiko; KA
- vakayagataka na i iloilo taucoko e na nomu motoka mo rawa ni kila kina kevaka e na sega ni vakavu leqa na nomu ciqi yani ki na i yatu motoka era sa toso tiko, toki ki na i wase ni gaunisala e veitikivi kei na kena ko tiko kina, se mo lako sivita e dua tale na motoka.
- kevaka ko draiva tiko e na gaunisala e veitikivi kina e rua se sivia na i wase ni sala, tiko ga e na i wase ni sala e na yasana sara i mawi. Toki ki na i wase ni sala e voleka ki na loma donu ni gaunisala kevaka ko via lako sivita e so tale na motoka, se ko via gole ki na gaunisala e tiko e na yasana i matau.

Tovolea mo nanuma tiko e na veigauna mo draiva e na yasana i mawi, ka mo qaqarauni vinaka sara ni ko draiva tiko e na taudaku ni veikoro lelevu ni lailai sobu kina na motoka era veiciciyaki e gaunisala.

## Na i wavoki e loma ni gaunisala

### Road Code Giving Way



Qaqarauni e na i wavoki e loma ni gaunisala – e na rawa ni duidui mai na nomu vanua na i wavoki e loma ni gaunisala e Niu Siladi. E dua na kena i vakaraitaki oqo. Kevaka sa matau vei iko na draiva e na yasana i matau,

ko na draiva wavokita na i wavoki e loma ni gaunisala mai na i matau ki na i mawi. E kena veibasai e Niu Siladi, ni ko na draiva wavoki mai na i mawi ki na i matau. Nanuma tiko mo draiva e na yasa i mawi ni gaunisala, ka lako wavokita na i wavoki e loma ni gaunisala.mai na i mawi ki na i matau.

E na i wavoki e loma ni gaunisala e Niu Siladi, e dodonu mo:



- tovolea mo raica rawa na veivakatakilakila e so e na yasa ni sala se e na gaunisala ( me vaka na i dusidusi ni gasau ni dakai titi), ni na vakaraitaka vei iko na i wase ni sala e dodonu mo muria.



- vakaraitaka ni bera ni ko curuma yani na i wavoki e loma ni gaunisala:
  - na sikinala ni yasana i **mawi** kevaka ko na gole ki na i matai ni sala e biuta na i wavoki.
  - na sikinala ni yasana i **matau** kevaka ko na lako sivia na veimama ni wavoki.

- laiva me ra lako e liu vei iko na motoka taucoko era na takosovi iko mai na yasana i matau; ka qai curuma yani na i wavoki e na gauna sa galala kina na gaunisala.



- kevaka ko lako vakadodonu ki liu, kakua ni solia e dua na sikinala ni ko curuma yani na i wavoki
  - qai sikinala ga ni ko sa lako sivita na i otioti ni i wase ni sala e biuta na i wavoki ni bera na sala ko via lako kina.

- ni bera ni ko curuma yani na i wavoki e vica vata tu na kena i wasewase, e dodonu mo sa tiko rawa e na i wase ni sala vata ko na via biuta kina na i wavoki.

## WAWA ME LAKO E DUA TALE NA MOTOKA kei na KELE

Road Code Giving Way



Oqo e rua na i vakatakilakila bibi ko na raica – GIVE WAY kei na STOP.

Ni ko raica na i vakatakilakila na GIVE WAY, lako vakamalua ka tu vakarau mo kele. Laiva me ra lako na veimotoka tale e so, vakavo na motoka era kele e na vanua e tiko kina na i vakatakilakila na STOP. Kakua mada ni lako me yacova ni sa galala na gaunisala, me taqomaki iko kei ira tale ga na tani.

Ni ko raica na i vakatakilakila oqo, kelea vakadua na motoka me rawa ni ra lako na veimotoka taucoko sara, ka qai lako ga ni sa galala na gaunisala me tarova na kena rawa ni yaco na leqa.

E na so na i sotasota ni gaunisala e sega kina na i vakatakilakila na GIVE WAY kei na STOP, se sega tale ga na cina me lewa na veitosoyaki. Oqo na veilawa raraba e taurivaki kina:



- kevaka ko na biuta na gaunisala ko tiko kina, laiva me ra lako na motoka era na lako vakadodonu.
- e na veigauna taucoko sara, laiva me ra lako na motoka era na takoso se ra lako tiko mai na yasamu i matau.

## Na curuma yani na gaunisala era sa lako tiko kina na motoka ka me kua ni vakavu leqa

Road Code Key Driving Skills



E bibi dina sara me dau ia na veidokadokai e gaunisala, vakauasivi kevaka ko lako tiko e na dua na i wase ni sala sa la'ki cokovata kei na dua tale, se ko curuma yani na sala era sa lako tiko kina na motoka.

Ni ko via curu yani ki na sala era sa lako tiko kina na motoka, mo nanuma tiko:

- ni sega ni nomu taudua ga na gaunisala – e rakorako mo kakua ni vakasugusugu vei ira na motoka era via curu tale ga yani ki na i wase ni sala ko tiko kina, me kua ni tarova na toso ni motoka.



- e daumaka me veilutuki na lako ni motoka – laiva me lako siviti iko na motoka mai na i wase ni sala e toka tikivi iko.



- ni ko sa via biuta na gaunisala levu, vakaraitaka na sikinala ki na i mawi ka toso sara ki na i wase ni sala e na i mawi duadua, ni se yawa toka na gaunisala ko via gole kina – raica vinaka mai na vatuvatu ni tabamu kei na i iloilo taucoko ni motoka, na vanua era dui tiko kina na motoka tale e so.

## Na i yalayala e cake ni totolo ni motoka

**Factsheet  
33**



E tiko na i yalayala e cake ni totolo me taurivaki e na veigaunisala taucoko sara e Niu Siladi. Na i yalayala oqo e vakatau e na mataqali gaunisala, na kena vakayagataki kei na kena i tuvaki – e na via tiko kina e na 50 na kilomita e na dua na aua na i yalayala ni totolo e na saula ni veikoro lelevu, ka 100 na kilomita e na dua na aua e na gaunisala lelevu ka balavu.



Na i yalayala e cake sara ni totolo e na gaunisala lelevu ka balavu, e 100 na kilomita e na dua na aua.



Na i yalayala e cake sara ni totolo ko rawa ni lako kina e 50 na kilomita e na dua na aua.

Era vakamuraia vakadodonu sara na Ovisa na basuki ni lawa ni totolo sivia. Kevaka ko tobo ni ko basuka na lawa oqo, ko na rawa ni togotitaki vakabibi sara, vakailavo se i togoti cava tale.

## Na vakelea na motoka

Road Code  
Stopping and  
Parking



E levu na mataqali gaunisala e taurivaki e na veitiki Niu Siladi me baleta na vakele motoka, ka vakatau e na vanua ko draiva kina.

E na veikoro lalai, e sega ni dau saumi na vanua e kele kina na motoka. E na veikoro lelevu cake kei na veikoro lelevu sara, ko na sauma na vanua ko kelea kina nomu motoka. E rawa ni tauri e so tale na i vakamacala me baleta na vakele motoka e na veikoro lelevu, mai na vanua vata e dau veisoliyaki kina na i tukutuku me baleta na koro koya. Ia, oqo e so na gaunisala e vakayagataki vakalevu:

- E yalani na dede ni gauna ni kele e yasa ni gaunisala: e sega ni saumi na kele e na loma ni dua na gauna e yalataki, se e na so ga na gauna e na loma ni dua na siga.
- Na i kelekele e vakamita: mo sauma na balavu ni gauna ko na kele tiko kina e na kena mita e na yasa ni vanua ni kele.
- 'Sauma ka vakaraitaka': mo sauma na tikite ni balavu ni gauna ko via kele kina mai na kena misini, ka vakatavara e na tadrua ni uli kei na i iloilo ni motoka me rawarawa na kena laurai.
- Na vale ni kelekele ni motoka: ko na curu ki na vale taba vica vata e ra dau kele kina na motoka ka sauma sara – me vaka na 'sauma ka vakaraitaka' se sauma ni ko sa lako.

E rua na mataqali i vakatakilakila ni vanua ni kele e na yasa ni gaunisala:



I vakatakilakila vulavula ka rokataki e na damudamu na ka e volai kina kei na tutuna; e vakayagataki e na veisiga.



I vakatakilakila karakarawa ka vulavula na ka e volai kina; e vakayagataki e na veisiga mai na 8 e na mataka ki na 6 e na yakavi, vakavo ga na siga ni gade ni lewe ni vanua raraba e Niu Siladi.

Oqo e so na i vakatakilakila raraba ni kele:



E tabu na kele eke.



E tabu na kele eke e na so na gauna e na loma ni dua na siga.



Me kua ni vakaelei eke na motoka e na gauna taucoko sara.

Me nanumi tiko: E tabu na kele se kelea na motoka e na yasa i matau ni gaunisala, vakavo ga e na gaunisala e rawa ni curumi mai na dua wale ga na vanua.

## Ko ira era taubale kei ira era vodo basikeli

### E na gauna ko draiva tiko kina

E bibi sara na nomu qarauni ira era taubale tiko kei ira era vodo basikeli e na gauna ko draiva tiko kina – vakabibi e na vanua ni takoso baleta ni ko ira era taubale tiko, era vakaliuci e na nodra vakayagataka na gaunisala, ka sega ni motoka.

Na daimani boro vulavula e gaunisala, e vakaraitaka ni sa voleka e dua na i tatakoso me baleti ira era taubale.



- Lako vakamalua ka tu vakarau mo kele.
- Kele me baleti ira era takoso mai na tai ruarua ni gaunisala e na vanua e tiko kina na cina ni veitosoyaki, vakavo kevaka e cere toka na vanua e wasea rua na i tatakoso.

Qarauni ira era taubale tiko se vodo basikeli e na veivanua tale e so, me vaka na koro ni vuli kei na vanua e dau kele kina na basi, na vanua era kele tu kina na motoka, vanua ni volivolitaki e bati ni gaunisala, kei na gaunisala i curucuru ki na dua na vale. Ko na raica tale ga na i 'tatakoso ni veikorokovi' e na veikoro lelevu, ka vakatakilakilataki e na vatū buli. Yalo vinaka, rokovi ira era taubale tiko ka wawa me ra takoso e na veivanua oqori.

Road Code  
Other Road  
Users



## E na gauna ko taubale tiko kina

Ni ko via takosova e dua na gaunisala, nanuma mo rai ki na i matau, rai ki na i mawi, ka rai tale ki na i matau ni bera ni ko takoso mo kua kina ni laucoqa.



Kevaka e tiko na cina me baleta na veitosoyaki e na i sotasota ni gaunisala, e na rawa ni tiko na i vakarau ni kena vakayagataki me vukei iko. Tabaka na bulukau e na duru ni cina, ko na raica na i vakatakarakara ni dua na tamata drokadroka e na tai ni sala ka dua. E vakaraitaka oqo ni sa rawa ni ko takoso.

## Na cina ni veitosoyaki

Na cava na i balebale ni veiroka ni cina e Niu Siladi?

### Road Code Controlled Intersections



E dodonu mo kele.



E dodonu mo kele qai vakavo ga kevaka ko sa rui voleka sara yani ki na cina, ka na vakavu leqa na nomu kele.



E rawa ni ko lako, ia me kua ni vakavu leqa. Kevaka ko na gole, qarauni ira era takoso tiko baleta ni waqa tiko vei ira na cina ni takoso.



Kevaka ko na lako ki na vanua e dusia tiko na gasau ni dakai titi, e rawa ni ko lako, ia me kua ga ni vakavuna e dua na leqa.

## Muria na lawa ni gaunisala

E ratou vakatulewa sara vakadodonu na Tabana ni Ovisa e Niu Siladi vei ira e rerevaki na i vakarau ni nodra draiva, se ra basuka na lawa me baleta na draiva. Kevaka ko tobo, ko na rawa ni totogitaki vakailavo (me vica vata na udolu na dola), se tau vei iko e dua tale na i totogi bi bi me vaka na bokoci ni nomu laiseni, vesu na nomu motoka, se ko biu sara ki vale ni veivesu.

### Factsheet 55



Oqo na cala e dau yaco vakawasoma ka tau kina na i totogi:

- draiva sivia na i yalayala e cake ni totolo e dodonu me taurivaki.
- draiva tiko ni sega na laiseni dodonu ka se bera ni cava na gauna ni kena yaga.
- sega ni vakaraitaki na laiseni vua na Ovisa, e na gauna e tarovi kina e gaunisala.
- draiva ni mateni tiko e na yaqona ni Vavalagi se wai gaga ni veivakamatenitaki.
- sega ni dara tiko na beleti ni tataqomaki.
- draivataki tiko na motoka e sega na kena laiseni me vakayagataki, e sega ni rejisitataki, se rawa ni vakavu leqa na kena i tuvaki.
- rerevaki na i vakarau ni draiva.
- sega ni kele ni yaco na coqa ka mavoava se mate kina e dua.

## Kevaka e gadrevi e so tale na i vakamacala

Me nanumi tiko ni oqo e i dusidusi raraba wale ga me baleta na lawa ni gaunisala kei na i vakarau ni draiva e Niu Siladi. E rawa ni laurai e so tale na kena i vakamacala e na vanua e tabaki kina e na komipiuta (website) e na [www.landtransport.govt.nz](http://www.landtransport.govt.nz), se tarogi e na talevoni sega ni saumi naba **0800 699 000**. E rawa tale ga ni ko volia mai na levu na sitoa ni volitaki i vola, na i vola ka yacana na **The New Zealand Road Code**. E tabaki tu e na i vola oqo na lawa taucoko me baleta na draiva e Niu Siladi.